

Европейски съд по правата на човека

Б. срещу Франция

(B. v. France)

Жалба № 13343/87, А.232-С

Решение от 25 март 1992 г.

*(резюме)**

Чл. 8: право на зачитане на личния живот; **чл. 26:** условия за допустимост на жалбата

Уредбата относно регистрирането на гражданското състояние във Франция разкрива, че властите са могли да удовлетворят искането на жалбоподателката за вписване на новопридобития ѝ пол, без да се променя законодателството. Отказът на това вписване, както и приложимите разпоредби и практиките относно промяната на собствените имена и употребата на официални документи поставят ежедневно жалбоподателката в положение, което, взето като цяло, е несъвместимо с гарантираната неприкосновеност на личния ѝ живот.

Факти по делото

Жалбоподателката е транссексуална. Родена през 1935 г. в Алжир, тя била регистрирана като дете от мъжки пол с име Норбер Антоан. От най-ранна детска възраст се държала като момиче и така била възприемана и от братята и сестрите си. По време на военната служба, която отслужила като мъж в Алжир, поведението ѝ било определено хомосексуално. През 1963 г. се установила в Париж, където работила в кабаре под измислено име. До 1967 г., когато постъпила за месец в болница, г-ца Б. страдала от пристъпи на нервна депресия, дължаща се на разминаването между пола и характера ѝ. В болницата лекуващият я лекар забелязал атрофия на мъжките полови органи и ѝ предписал лечение с женски хормони, което довело до развитието на бюст и феминизирането на външния ѝ вид. От този момент тя започнала и да се облича като жена. През 1972 г. се подложила в Мароко на хирургическа операция за промяна на пола. В момента на гледане на делото в Страсбург жалбоподателката живеела с мъж, с когото се запознала малко преди операцията и когото веднага информирала за положението си. Тя не работела вече на сцената и, според твърденията ѝ, не можела да си намери работа, заради враждебните реакции, които предизвиквала.

Тъй като желала да сключи брак с приятеля си, през април 1978 г. г-ца Б. завела дело, със следните искания: съдът да признае, че макар и да е вписана като мъж в регистъра за гражданско състояние тя всъщност е с женска натура; да обяви, че е от женски пол; да постанови да бъде поправен актът ѝ за раждане; да

* Материалът е подготвен и предоставен от Фондация *Български адвокати за правата на човека*, като част от диск „Сборник материали по правата на човека”, издаден от НИП през 2007 г.

постанови промяна в името ѝ. Съдът отхвърлил исканията с мотивите, че Б. правилно е била вписана в регистрите като мъж и полът ѝ е бил променен по изкуствен начин. Апелативният съд в Бордо потвърдил това решение, като между другото приел, че промяната в пола не се е налагала по терапевтични съображения, нито доброволно понесеното от г-ца Б. лечение е довело до разкриване на скрития ѝ истински пол, а е било съзнателно предприето от нея, без се опита друго лечение. В жалбата си до Касационния съд г-ца Б. за пръв път се позовала и на Конвенцията, цитирайки решение на Комисията от 1 март 1979 г., в което се признава, че правото на полова идентичност е основно право на личността. Касационният съд потвърдил второинстанционното решение като обосновано и законосъобразно и отхвърлил жалбата.

Резюме на решението на Европейския съд

На основание чл. 26, правителството прави две възражения относно допустимостта на жалбата – първо, че вътрешните средства за защита не са били изчерпани и, второ, че жалбата е била подадена след изтичането на 6-месечния срок.

Според правителството, жалбоподателката е следвало да се позове на Конвенцията още пред първоинстанционния съд, а не едва пред касационния, пред който аргументите ѝ са били недопустими. “Съдът счита, както е приела и Комисията, че жалбоподателката се е оплаквала по същество от нарушение на правото ѝ на неприкосновеност на личния живот още пред първоинстанционния съд в Либуρν и пред апелативния съд в Бордо. Вярно е, че тогава тя не се е позовала на Конвенцията, но изричното позоваване не е било единственото средство за постигане на преследваната от нея цел – към момента са съществували редица решения на по-нискостоящи съдилища, базирани единствено на разпоредби на френските закони, които са ѝ давали основание да се надява, че може да спечели делото. Нещо повече, Касационният съд не е обявил жалбата за недопустима поради навеждане на нови обстоятелства, а я е отхвърлил като неоснователна. Поради това възражението за неизчерпване на вътрешноправните средства следва да бъде отхвърлено.”

Второто си възражение – за пропускане на 6-месечния срок – правителството обосновава с това, че решението на апелативния съд се е базирало единствено на фактически изводи и поради това жалбата до касационния съд е била предварително обречена на неуспех, т.е. 6-месечният срок, предвиден в чл. 26 *in fine*, трябва да тече от датата на това решение. Жалбоподателката възразява, че касационният съд е имал компетентност да проконтролира правилността на приложените от апелативния съд правни принципи.

“Съдът отбелязва, че жалбоподателката е повдигнала пред касационния съд правен довод, свързан с чл. 8 и основан на мнението на Комисията по делото *Ван Остервик*¹. До този момент, също така, не е имало постоянна практика, която предварително да е показвала, че жалбата ѝ е безпредметна. В крайна сметка, жалба до касационния съд е по принцип един от способите, които трябва да се изчерпят, за да бъдат задоволени изискванията на чл. 26. Следователно, дори да се предположи, че тя е била вероятно обречена на неуспех в конкретния случай, подаването ѝ не е било излишно. В съответствие с това, възражението че жалбата

¹ Van Oosterwijk

[пред Европейската комисия] не е била подадена в срок, също трябва да бъде отхвърлено.”

Според жалбоподателката, отказът да бъде призната нейната истинска полова идентичност е в нарушение на чл. 8 от Конвенцията. Тя твърди, че с отказа си да бъдат поправени данните за пола ѝ в регистъра за гражданското състояние и в официалните ѝ документи за самоличност, френските власти са я принудили да разкрива интимна лична информация пред трети лица. Тя поддържа също така, че е била изправена пред извънредни трудности в професионалния си живот.

Съдът припомня, че понятието “зачитане”, залегнало в чл. 8, не е строго определено, особено когато става въпрос за позитивни задължения (решенията по делата [Рийс с/у Обединеното кралство](#)², 17.10.1986 г., А.106, стр. 14, § 35 и [Коси с/у Обединеното кралство](#)³, 27.09.1990 г., А.184, стр. 15, § 36). Изискванията варират значително в отделните случаи, в зависимост от следваната практика и ситуацията в съответната държава - страна по Конвенцията. “При преценката дали такова задължение съществува, трябва да се държи сметка за баланса, който следва да се постигне между общия интерес и интереса на индивида.”

Г-ца Б. твърди, че не е правилно жалбата ѝ да се счита за идентична по съществото си с разгледаните от Съда жалби на г-н Рийс и на г-ца Коси. Първо, жалбата се основава на нови научни, правни и социални обстоятелства. Второ, в тази област е налице съществена разлика между Франция и Англия, що се отнася до законодателството и отношението на държавните власти. Така, според нея, прилагането на същите критерии, които са възприети в тези две решения, би довело до заключение, че Франция е извършила нарушение, тъй като френският закон, за разлика от английския, дори не признава външния вид, който транссексуалните законно са придобили. Жалбоподателката приканва Съда да доразвие анализа си, в сравнение с гореспоменатите решения, и да приеме, че една държава нарушава чл. 8, ако отрича съществуването на психо-социалния пол на транссексуалните. Според нея, научните изследвания в тази област са доказали, че може да има и физическо, а не само психическо, обяснение на феномена, и отказът това да бъде отчетено от правото не може да бъде извинен. Г-ца Б. се позовава на едно от особените мнения по делото *Коси* и поддържа, че все още съществуващата разлика между държавите-членки на Съвета на Европа във възприетото спрямо транссексуалните отношение се неутрализира до голяма степен от развитието на законодателството и съдебната практика на много от тези държави. Това се подкрепяло и от резолюции и препоръки на ПАСЕ и Европейския парламент. Накрая, жалбоподателката подчертава скоростта на социалните промени в европейските държави, както и разнообразието в културите на тези държави, които са пригодили законите си към положението на транссексуалните.

“Съдът счита, че безспорно отношението се е променило, науката се е развила и на проблема за транссексуалността се отдава все по-голямо значение. Той отбелязва, все пак, в светлината на извършените изследвания и на работата на експертите в тази област, че все още съществува известна несигурност относно същността на транссексуалността и че понякога законността на хирургическата намеса в тези случаи се поставя под въпрос.” Като обръща внимание на различните проблеми, които се поставят във връзка с това явление, Съдът

² Rees v. the United Kingdom

³ Cossey v. the United Kingdom

отбелязва, че “между страните-членки на Съвета на Европа все още не е достигнат достатъчно широк консенсус, който да убеди Съда да направи заключения, обратни на тези по делата *Рийс* и *Коси*”.

Що се отнася до френската и английската система, Съдът отбелязва съществуващата значителна разлика в законодателството и практиката, касаещи гражданското състояние, промяната на собствените имена, документите за самоличност и т.н. и пристъпва към разглеждане на възможните й последствия в случая.

(a) Гражданско състояние

(i) Промяна в документите за гражданско състояние

“Съдът прие, във връзка с английската система за гражданско състояние, че целта на регистрите е не да сочат настоящата идентичност на едно лице, а да запазват един исторически факт (...). Положението във Франция не е такова. Там е предвидено актовете за раждане да бъдат актуализирани в течение на живота на заинтересуваното лице, така че е напълно възможно да се нанесе отбелязване въз основа на съдебно решение, разпореждащо корекция в първоначално вписания пол. Нещо повече, пряк достъп до тези документи имат единствено оторизирани държавни служители и лица, получили разрешение от главния прокурор. Публичният им характер се обезпечава чрез издаване на пълни копия или извадки. Следователно Франция е можела да удовлетвори искането на жалбоподателката, без да променя законодателството си – достатъчна би била промяна в практиката на касационния съд. Съдът отбелязва, на първо място, че при наличието на съдебно решение нищо не би попречило в акта за раждане да се нанесе, под една или друга форма, отбелязване, чиято цел не би била точно да се поправи една действителна първоначална грешка, а да се актуализира документът така, че да отразява настоящото положение на жалбоподателката. Освен това, редица първоинстанционни и апелативни съдилища вече са разпореждали подобни отбелязвания по отношение на други транссексуални и не е известно прокуратурата някога да е протестирала такива решения, голямата част от които сега са окончателни и неотменими. Касационният съд е възприел противоположното становище в практиката си, но това би могло да се промени. Вярно е, че жалбоподателката се е подложила на хирургическа операция в чужбина, без да се възползва от всички медицински и психологически предпазни мерки, които сега са задължителни във Франция. Въпреки всичко, операцията е довела до невъзвратима промяна на външните белези на първоначалния пол на г-ца Б. Съдът счита, че при конкретните обстоятелства демонстрираната решимост на жалбоподателката е фактор, достатъчно важен за да бъде взет предвид, заедно с останалите, от гледна точка на чл. 8.”

(ii) Промяна на собствените имена

Жалбоподателката подчертава, че френският закон забранява използването на лични или фамилни имена, различни от записаните в акта за раждане. Следователно, според закона нейното собствено име е Норбер – всичките й документи за самоличност (лична карта, паспорт, карта за гласуване и т.н.), чековите й книжки и официалната й кореспонденция (сметки за телефон, данъци и

т.н.) се водят на това име. За разлика от Обединеното кралство, промяната в имената не зависи само от желанието на лицето, защото Гражданският кодекс изисква съдебно решение и доказване на “законен интерес”, който да го оправдава. На г-ца Б. не е било известно нито едно съдебно решение, което да приема, че транссексуалността представлява такъв законен интерес. Във всеки случай, съдилищата в Либурн и Бордо не са ѝ разрешили да приеме имената Лин Антоанет. Накрая, възможността за неофициално използване на собствени имена е била крайно несигурна. Според правителството, съществува обилна благоприятна практика в това отношение, която изисква само да се възприеме “неутрално” собствено име, като Клод, Доминик или Камий, например, докато жалбоподателката е искала име, което е изключително женско. “Съдебните решения, представени пред Съда от правителството, действително показват, че отказът да се признае промяната на пола не означава непременно и пречка за лицето да приеме име, което да отговаря по-добре на физиката му. Все пак, тази практика не е била твърдо установена по времето, когато съдилищата в Либурн и Бордо са произнесли решенията си. Тя не изглежда установена дори и към момента на това решение, тъй като касационният съд очевидно все още не е имал повод да я потвърди. Освен това, тя дава една ограничена възможност, тъй като могат да бъдат избрани само малкото неутрални имена. Що се отнася до неофициално ползваните малки имена, те нямат правно значение. В обобщение, Съдът счита, че отказът да се позволи на жалбоподателката исканата от нея промяна на собственото ѝ име също е фактор от значение от гледна точка на чл. 8.”

(б) Документи

Жалбоподателката подчертава, че все по-голям брой официални документи посочват пола, в резултат на което един транссексуален не може да пресече държавна граница, да докаже самоличността си или да влезе в многобройните ежедневни отношения с трети лица и институции, включително работодатели, без да се разкрие разликата между официалния и видимия му пол. Мнението на Комисията е, че “в резултат на често налаганото ѝ се разкриване пред трети лица на информация, касаеща личния ѝ живот, жалбоподателката е била подложена на страдание, твърде сериозно, за да бъде оправдано на основание зачитане на правата на другите.” Съдът се съгласява с това становище и “счита, че неудобствата, от които се оплаква жалбоподателката в това отношение, са достатъчно сериозни, за да бъдат отчетени за целите на чл. 8.”

(с) Заключение

“Така, въз основа на разгледаните до тук обстоятелства, които различават това дело от делата *Рийс* и *Коси*, и без да е необходимо да се обсъждат останалите аргументи на жалбоподателката, Съдът стига до заключението, че тя ежедневно се оказва в положение, което, взето като цяло, е несъвместимо с гарантираната неприкосновеност на личния ѝ живот. Затова, дори и като се има предвид свободата на преценка на държавата, в случая не е бил постигнат справедливият баланс, който следва да се поддържа между интересите на обществото и тези на

индивида, и следователно е имало нарушение на чл. 8.⁴ Ответната държава има избор между различни средства, за да поправи това положение. Не е задължение на Съда да указва кое от тях е най-подходящото.”

Във връзка с искането за справедливо обезщетение по чл. 50, Съдът постановява, че държавата-ответник следва да заплати на жалбоподателката 100 000 френски франка за претърпените от нея неимуществени вреди и 35 000 френски франка разноски.

⁴ Решението е взето с мнозинство от 15 срещу 6 гласа.